

ΜΕΛΕΤΕΣ

Ο ν. 4800/2021 για τη συνεπιμέλεια ένα χρόνο μετά: κριτικός διάλογος με τη νομολογία μας

Καλλιρρόης Δ. Παντελίδου

Καθηγήτριας του Αστικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Δ. Π. Θράκης

A. Εισαγωγή

Ένας χρόνος περίπου έχει περάσει μετά από το νέο ν. 4800/2021 για τη συνεπιμέλεια, που προκάλεσε τόσες αντιδράσεις και συζητήσεις. Η ισχύς του βεβαίως άρχισε από τις 16.9.2021, αλλά επειδή εφαρμόζεται και στις εκκρεμείς υποθέσεις, ήδη η νομολογιακή παραγωγή είναι εκτεταμένη και ενδιαφέρουσα. Το ευαίσθητο αντικείμενο και η οξεία συνήθως αντιδικία των γονέων/διαδίκων δικαιολογούν τον κριτικό διάλογο, που στοχεύει στην καλύτερη εφαρμογή του νόμου προς το συμφέρον πάντοτε του ανηλικού. Για το σκοπό αυτό θα παρουσιασθούν οι πρόσφατες αποφάσεις κατά τη σειρά των διατάξεων στον Αστικό Κώδικα. Ως προς την επιμέλεια, που είναι και το σπουδαιότερο ζήτημα, οι αποφάσεις κατατάσσονται κατά τη διάκριση διαμονής και επιμέλειας, είτε από κοινού, είτε χρονικής, είτε αποκλειστικής.

B. Η Επιμέλεια (ΑΚ 1510 - 1514, 1516, 1518)

I. Εναλλασσόμενη κατοικία και εναλλασσόμενη επιμέλεια (χρονική κατανομή)

Η ΜΠρΧαλ 40/2022 (Ειδ.) αδημ., ασχολήθηκε με την ανάθεση της επιμέλειας δύο ανηλικών κοριτσιών (γενν. 2008 και 2011), των οποίων ο πατέρας είναι ιερέας και η μητέρα επέστρεψε στον τόπο καταγωγής του πατέρα της στην Γαλλία. Και τα δύο κορίτσια δήλωσαν ότι επιθυμούν να πα-

ραμείνουν με τον πατέρα τους. Η απόφαση, ενώ δεν παρεκκλίνει από την από κοινού άσκηση της επιμέλειας, ρυθμίζει την επιμέλεια με **χρονική κατανομή και εναλλασσόμενη κατοικία**: Αφού τα παιδιά έχουν συνηθίσει το περιβάλλον της Ελλάδος, ορίζει ως τόπο κατοικίας όσο διαρκεί το σχολείο, την Ελλάδα, και στις διακοπές τη Γαλλία. Κάθε γονέας θα ασκεί την επιμέλεια **μόνος** κατά την ΑΚ 1518 και επιπλέον τα επείγοντα, με εξαίρεση την ΑΚ 1519 § 1.

Η ΜΕφΘ 1617/2021 κατένειμε **χρονικά** την άσκηση της επιμέλειας των ανηλικών τέκνων των διαδίκων, στην μεν μητέρα τους, κατά το χρονικό διάστημα, που αυτή δεν θα εργάζεται και θα βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη, ενώ κατά το υπόλοιπο χρονικό διάστημα της απουσίας της για επαγγελματικούς λόγους και μάλιστα για ταξίδια στο εξωτερικό, στον ενάγοντα πατέρα τους, κατόπιν συνεννόησης των γονέων, ενώ ο τομέας της εκπαίδευσης των ανηλικών θα ανήκει από κοινού και στους δύο γονείς. Η μητέρα είναι αεροσυνοδός, τα παιδιά, 7 και 11 ετών, μένουν μαζί της και η πρωτόδικη απόφαση είχε αναθέσει την άσκηση της επιμέλειας μόνον στη μητέρα.

Η ΜΠρΠειρ 1267/2021 ΤΝΠ Νόμος, πριν από το ν. 4800/2021, μεταρρυθμίζει την υπ' αριθ. 4719/2015 απόφαση ΜΠρΠειρ, που ανέθετε την επιμέλεια στη μητέρα και επικυρώθηκε με την υπ' αριθ. 457/2017 απόφαση ΕφΠειρ. Τα παιδιά (γενν. 2009 και 2012) δήλωσαν ότι ήθελαν να είναι μόνον με τη μητέρα, αλλά το δικαστήριο έκρινε ότι η **χρο-**

νική κατανομή της επιμέλειας με τη μορφή της εναλλασσόμενης άσκησης της κρίνεται ότι είναι ο προσφορότερος για την υπό κρίση περίπτωση τρόπος άσκησης της επιμέλειας, διότι εξασφαλίζει τη συμμετοχή και των δυο γονέων στην ανατροφή των παιδιών και ενισχύει τους δεσμούς τους με αμφοτέρους τους γονείς της, περιορίζοντας έτσι τις αναπόφευκτα δυσμενείς επιπτώσεις, που προκαλεί το διαζύγιο στην ψυχολογία και την εν γένει προσωπικότητά τους. Το δικαστήριο αποδίδει στη μητέρα την αιτίαση ότι ο φοβικός και χειριστικός χαρακτήρας της απέναντι στα τέκνα, δεν βοηθά στην αυτονόμησή τους, ενώ ευνόησε την ανάπτυξη αρνητικών συναισθημάτων για τον πατέρα. Η σχέση εξάρτησης και προσκόλλησης των τέκνων με τη μητέρα δεν επιτρέπει όμως ολοκληρωτική αλλαγή στο καθεστώς της επιμέλειάς τους, καθώς θα δυσκόλευε πολύ την προσαρμογή τους και θα έθετε σε δοκιμασία τον ψυχικό τους κόσμο.

Η **ΜΠρΡεθ 281/2021** ΤΝΠ Νόμος, ασφ. με δικάσιμο 8.9.2021, απεφάσισε τη **χρονική κατανομή** της συνεπιμέλειας ανήλικης, την οποία ο πατέρας θα ασκεί με διανυκτέρευση κάθε Τρίτη και Πέμπτη, δύο Σάββατα το μήνα χωρίς διανυκτέρευση και δύο Σαββατοκύριακα με διανυκτέρευση, καθώς και στις διακοπές Χριστουγέννων, Πάσχα και ένα μήνα το καλοκαίρι. Σημειώνεται ότι καθένας εκ των διαδίκων κατά τις ημέρες, που θα ασκεί την επιμέλεια της ανήλικης, θα την ασκεί **μόνος του** (ήτοι χωρίς τη σύμπραξη του άλλου γονέα), πλην όμως, εφόσον του ζητηθεί, οφείλει να παράσχει πληροφορίες για το τέκνο και την καθημερινότητά του στον έτερο γονέα κατά τον χρόνο, που ο τελευταίος δεν θα ασκεί την επιμέλειά του. Η απόφαση ανέθεσε στον πατέρα και ζητήματα εκπαίδευσης, δηλαδή συνδρομής στα μαθήματα και ενημέρωσης. Κατά το χρόνο, που ο ένας γονέας θα ασκεί την επιμέλεια της ανήλικης, ο έτερος γονέας θα έχει δικαίωμα επικοινωνίας με την ανήλικη, τηλεφωνικά ή με άλλα μέσα (viber, skype, messenger), σε χρόνο, που δεν θα παρεμποδίζονται οι σχολικές, και εξωσχολικές δραστηριότητες της ανήλικης και η ανάπαυσή της.

Η **ΜΠρΑθ 5099/2021** ΕφΑΔ 2021. 1485, ασφ. με συζήτηση 17.9.21, κατανέμει **χρονικά την άσκηση της επιμέλειας** του προσώπου του μοναδικού ανήλικου τέκνου των διαδίκων μεταξύ των γονέων και δη τους **μονούς μήνες** κάθε έτους την **απο-**

κλειστική άσκηση της επιμέλειας του ανήλικου θα έχει η μητέρα του και τους **ζυγούς μήνες** κάθε έτους την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας αυτού θα έχει ο πατέρας του. Ο γονέας, που δεν θα ασκεί την επιμέλεια στη χρονική περίοδο, που την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας του τέκνου έχει ο άλλος γονέας, θα μπορεί να επικοινωνεί με το ως άνω ανήλικο τέκνο του τηλεφωνικά ή μέσω άλλης ηλεκτρονικής εφαρμογής, καθημερινά από ώρα ... έως ... μ.μ.

Η **ΜΠρΛ 731/2021** (Ασφ)¹, απεφάσισε ότι πρέπει να **κατανεμηθεί χρονικά η άσκηση της επιμέλειας ανάμεσα στους γονείς** δύο τέκνων (γενν. 2017 και 2018) ως εξής: Κάθε πρώτη Τρίτη και πρώτη Πέμπτη εκάστου μήνα τα τέκνα θα μεταβαίνουν στην οικία του πατέρα τους, όπου και θα διανυκτερεύουν μέχρι την επόμενη ημέρα, κάθε δεύτερο Παρασκευοσαββατοκύριακο εκάστου μήνα, από ημέρα Παρασκευή έως και Δευτέρα πρωί με διανυκτερεύσεις και για τις έξι συνεχείς τελευταίες ημέρες εκάστου μηνός με διανυκτερεύσεις, τις εορτές Χριστουγέννων και Πάσχα από μία εβδομάδα και το καλοκαίρι από δεκαπέντε ημέρες τον Ιούλιο και τον Αύγουστο με κάθε γονέα. Ο υπολογισμός δίνει 14 διανυκτερεύσεις με τον πατέρα κάθε μήνα. Η επικοινωνία του γονέα με τον οποίο δεν θα διαμένει το τέκνο μέσω τηλεφώνου ή viber θα είναι ελεύθερη κατά τις απογευματινές ώρες, εφόσον βέβαια τα παιδιά συνεργάζονται προς τούτο, σε κάθε περίπτωση θα γίνεται κάθε δεύτερη ημέρα από ώρα 17.00 έως 18.00. Κατά το δικαστήριο: *Η χρονική κατανομή της επιμέλειας με τη μορφή της εναλλασσόμενης άσκησης της κρίνεται ότι είναι ο προσφορότερος για την υπό κρίση περίπτωση τρόπος άσκησης της επιμέλειας, διότι εξασφαλίζει προσωρινά τη συμμετοχή και των δυο γονέων στην ανατροφή των παιδιών και με την παράλληλα προσδοκώμενη επίδειξη εκ μέρους των διαδίκων της αυξημένης υπευθυνότητας και ευαισθητοποίησης, αλλά και συνεργασίας υφίσταται βάσιμη προσδοκία ότι θα αποκατασταθεί το απαραίτητο κλίμα γαλήνης, ηρεμίας, σταθερότητας και ασφάλειας, που είναι αναγκαίο για την απρόσκοπτη εξέλιξη της συνολικής διαδικασίας ολοκλήρωσης της προσωπικότητας των ανηλίκων.*

Η **ΜΠρΑθ 542/2022** (Ασφ)², αναθέτει προσωρινά την άσκηση της επιμέλειας του προσώπου των

1. ΕφΑΔ 2022. 481, με παρατηρήσεις Ε. Μαργαρίτη.

2. ΕφΑΔ 2022. 465, με παρατηρήσεις Π. Γεωργιάκη.

ανήλικων τέκνων των διαδίκων από κοινού στους γονείς τους, με **χρονική** κατανομή αυτής ανάμεσα τους και με εναλλασσόμενη διαμονή των τέκνων στην οικία του γονέα, που εκάστοτε θα ασκεί την επιμέλεια, **ανά δεκαπενθήμερο**. Κατά την έκδοση του συναινετικού διαζυγίου είχε συμφωνηθεί η ανάθεση της επιμέλειας στη μητέρα. Η απόφαση έκρινε ότι οι εντάσεις μεταξύ των συζύγων δεν είναι τόσο ισχυρές, που να καθιστούν δυσχερή και βλαπτική για το συμφέρον των τέκνων τη χρονική και λειτουργική κατανομή της άσκησης της επιμέλειας.

Η εκδοθείσα μετά το ν. 4800/2021 **ΜΠρΖ 85/2021** (ασφ) ΤΝΠ Νόμος, αναθέτει προσωρινά την άσκηση της επιμέλειας των ανήλικων τέκνων των διαδίκων, εν διαστάσει συζύγων, δύο κοριτσιών 7 και 3 ετών από κοινού και στους δύο διαδίκους - γονείς του και συγκεκριμένα την κατανέμει ανάμεσα τους για τις πρώτες **δώδεκα** (12) ημέρες εκάστου ημερολογιακού μηνός, και **δεκατρις** (13) μέρες για τους μήνες, που έχουν 31 ημέρες, την αναθέτει **στον πατέρα** και τις υπόλοιπες την αναθέτει **στην μητέρα**, στην κατοικία των οποίων θα διαμένουν τα ανήλικα τέκνα κατά τα αντίστοιχα διαστήματα, με την εξαίρεση των ζητημάτων της βάπτισης του αβάπτιστου θήλεος τέκνου αυτών, που την αναθέτει στην αποκλειστική επιμέλεια της μητέρας. ... Ο γονέας με τον οποίον δεν διαμένουν τα τέκνα έχει τη δυνατότητα ελεύθερης επικοινωνίας καθημερινά τηλεφωνικά ή διαδικτυακά (skype, viber, κοκ). Προ της δικαστικής προσφυγής, ακόμα και προς χορήγηση προσωρινής διαταγής, για κάθε διαφωνία, που θα προκύψει από τον ανωτέρω τρόπο κατανομής της επιμέλειας είναι υποχρεωτική η διενέργεια διαμεσολάβησης. Προκαλεί εντύπωση το ότι η απόφαση αναφέρει ότι *ειδικά ως προς τα ζητήματα της ονοματοδοσίας και της βάπτισης της ανήλικης θυγατέρας των διαδίκων αυτά πρέπει να οριστεί ότι ανατίθενται αποκλειστικά στη μητέρα, δεδομένου ότι έχει ήδη προβεί στις σχετικές προετοιμασίες και επίκειται η βάπτιση, προς αποφυγή διαφωνιών πριν ξεκινήσει κατ' ουσίαν να λειτουργεί η ως άνω κατανομή της άσκησης της επιμέλειας μεταξύ τους*. Αυτό είναι αντίθετο με την ΑΚ 1519 § 1 εδ. 1.

II. Από κοινού άσκηση της επιμέλειας, αλλά με εναλλασσόμενη κατοικία

Η πρόσφατη και εκδοθείσα μετά το ν. 4800/

2021 **ΜΠρΘ 915/2022** (ειδ) ΤΝΠ Νόμος, εκδικάζοντας αντίθετες αγωγές των γονέων δύο ανηλικών, χρησιμοποιεί το εξής διατακτικό: *Ρυθμίζει τον τρόπο άσκησης της (από κοινού) επιμέλειας των ανηλικών τέκνων των διαδίκων, και ..., την οποία θα ασκούν από κοινού οι γονείς, με το σύστημα της εναλλασσόμενης κατοικίας των τέκνων στην κατοικία των γονέων τους, με τους οποίους θα διαμένουν εκ περιτροπής, δηλαδή με εναλλαγή του τόπου διαμονής των τέκνων, κατά την χρονική κατανομή, οπότε οι γονείς θα ασκούν από κοινού την επιμέλεια των τέκνων τους (συνεπιμέλεια) σύμφωνα με τον κανόνα της 1513 εδ. α' ΑΚ, με εξαίρεση μόνο εκείνες τις συνήθεις πράξεις επιμέλειας, για την τρέχουσα διαχείριση της περιουσίας του και πράξεις, που έχουν επείγοντα χαρακτήρα (άρθρα 1513 εδ. β' και 1516 εδ. α' ΑΚ), τις οποίες μπορεί να επιχειρεί κάθε φορά μόνος του ο γονέας με τον οποίο θα διαμένουν ταυτόχρονα κάθε φορά τα παιδιά, ήτοι μόνο τις πράξεις καθημερινής φροντίδας, ενώ και κατά τα λοιπά η γονική μέριμνα θα ασκείται από κοινού από τους γονείς στο σύνολό της, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής των παιδιών, την Τετάρτη από 17.00 έως 8.00, το δεύτερο και τέταρτο Παρασκευοσαββατοκύριακο κάθε μήνα, από ώρα 17:00 της Παρασκευής μέχρι το πρωί της Δευτέρας, ώρα 08:00, την ημέρα Παρασκευής της πρώτης και τρίτης βδομάδας του μήνα, που δεν προβλέπεται διαμονή το Σαββατοκύριακο, από ώρα 17:00 έως ώρα 10:00 το Σάββατο. Στις διακοπές ο χρόνος με κάθε γονέα θα κατανέμεται ισομερώς.*

Δηλαδή η απόφαση ρυθμίζει τη συνεπιμέλεια διά της εναλλασσόμενης κατοικίας των τέκνων, η οποία **δεν είναι ισομερής**, και ορίζει ότι οι γονείς θα ασκούν από κοινού την επιμέλεια, με εξαίρεση τις συνήθεις και επείγουσες πράξεις επιμέλειας, που θα ασκούνται από τον καθένα γονέα, ενώ κατά τα λοιπά η γονική μέριμνα, δηλαδή το υπόλοιπο περιεχόμενο, θα ασκείται από κοινού.

Η **ΜΠρΧαν 152/2021** (ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, ανέθεσε **από κοινού** και στους δύο γονείς την άσκηση της επιμέλειας ανήλικης 3 ετών και όρισε ως **τόπο κατοικίας** της την κατοικία του πατέρα της στην Κρήτη, ενώ όρισε ότι η μητέρα, που πλέον κατοικεί στο εξωτερικό (Ευρώπη), θα μπορεί να επικοινωνεί: α) **από 15 Ιουνίου έως και 10 Σεπτεμβρίου** εκάστου έτους, β) κατά τις σχολικές διακοπές των Χριστουγέννων από 22 Δεκεμβρίου έως και 6 Ιανουαρίου, γ) κατά τις σχολικές διακοπές του Ορθόδοξου Πάσχα από το Σάββατο του Λαζάρου

έως και το Σάββατο της Διακαινησίμου, καθοριζόμενου με αυτόν τον τρόπο του **τεκμηρίου του 1/3, που** ορίζεται στο άρθρο 1520 ΑΚ. Τα χρονικά διαστήματα κατά τα οποία ο ένας γονέας δεν θα διαμένει με την ανήλικη θα μπορεί να επικοινωνεί μαζί της τηλεφωνικά, είτε μέσω των εφαρμογών *viber, skype, what's up*, δύο φορές ημερησίως και συγκεκριμένα μετά τη λήξη της σχολικής της δραστηριότητας και μεταξύ των ωρών 19.00-19.30. Ας σημειωθεί ότι η μητέρα είχε νοσηλευθεί σε ψυχιατρικό τμήμα μετά από απόπειρα αυτοκτονίας.

Η απόφαση προξενεί έκπληξη με την ευρύτατη επικοινωνία νηπίου - μητέρας, που είχε διαγνωσθεί με ψυχική επιβάρυνση. Η επικοινωνία κρίνεται με μέτρο το 1/3 και κατά τα σχολικά πρότυπα, ενώ το παιδί είναι στην προσχολική ηλικία. Εντάχθηκε στην ενότητα αυτή, επειδή στην ουσία συνδυάζει την από κοινού άσκηση της επιμέλειας με την **εναλλασσόμενη κατοικία, σχολείο/διακοπές.**

Η **ΜΠρΠατ 73/2022** (ειδ.) ΤΝΠ Νόμος, ασχολήθηκε με αγωγή του πατέρα δύο τέκνων ηλικίας 13 και 8 ετών με την οποία αυτός ζητούσε να ανατεθεί η επιμέλεια στους δύο γονείς **από κοινού μαζί με εναλλασσόμενη διαμονή.** Στην ουσία η αγωγή περιείχε αίτημα μεταρρύθμισης της συμφωνίας **αποκλειστικής επιμέλειας** της μητέρας, την οποία είχαν συμφωνήσει οι σύζυγοι για την έκδοση **συναινετικού** διαζυγίου. Η απόφαση διέτηρησε το νέο κανόνα της **συνεπιμέλειας** και ρύθμισε τον τρόπο άσκησης της με το σύστημα της **εναλλασσόμενης κατοικίας** των τέκνων στην κατοικία των γονέων τους, με τους οποίους θα διαμένουν εκ περιτροπής **ανά δεκαπενθήμερο**, δηλαδή με εναλλαγή του τόπου διαμονής των τέκνων, οπότε οι γονείς θα ασκούν από κοινού την επιμέλεια των τέκνων τους (συνεπιμέλεια) σύμφωνα με τον κανόνα της 1513 εδ α ΑΚ, με εξαίρεση μόνο τις **συνήθεις** πράξεις επιμέλειας, τις πράξεις για την **τρέχουσα** διαχείριση της περιουσίας τους και τις πράξεις, που έχουν **επείγοντα** χαρακτήρα (άρθρα 1513 εδ. β και 1516 εδ. α ΑΚ), τις οποίες μπορεί να επιχειρεί κάθε φορά μόνος του ο γονέας με τον οποίο θα διαμένουν κάθε φορά τα παιδιά, ενώ και κατά τα λοιπά η γονική μέριμνα θα ασκείται από κοινού από τους γονείς στο σύνολό της, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής των παιδιών. Για την απόφασή του αυτή το δικαστήριο έλαβε υπόψη την κοντινή απόσταση των κατοικιών και των σχολείων.

Η απόφαση τονίζει ότι: *αν δεν συντρέξει σπουδαιός λόγος, που εγκυμονεί κινδύνους για το παιδί (περίπτωση κακοποιητικού, ψυχικά διαταραγμένου ή παντελώς αδιάφορου γονέα) ή αν δεν συντρέξει πραγματική αδυναμία άσκησης της συνεπιμέλειας από τον ένα γονέα λόγω της νόμιμης μετεγκατάστασης του παιδιού σε άλλη πόλη ή χώρα, δεν νοείται ανάθεση της αποκλειστικής επιμέλειας στον άλλον γονέα.*

Αφετέρου η απόφαση τονίζει ότι: *Διάκριση πρέπει να γίνεται μεταξύ της χρονικής κατανομής της άσκησης της επιμέλειας μεταξύ των γονέων και της εναλλασσόμενης διαμονής (κατοικίας) του τέκνου. Η πρώτη συνιστά μορφή κατανομής της άσκησης της γονικής μέριμνας κατά την οποία οι γονείς ασκούν εναλλάξ τη γονική μέριμνα με περιοδικότητα και συνεπάγεται ότι το παιδί έχει εναλλασσόμενη κατοικία στον τόπο της κατοικίας του γονέα του, ο οποίος στο πλαίσιο αυτό ασκεί μόνος του κάθε φορά τις πράξεις επιμέλειας του παιδιού για όλα τα θέματα, με εξαίρεση εκείνα, που αφορούν στον πυρήνα, κατ' άρθρο 1519 παρ. 1 ΑΚ. Αντιθέτως, η εναλλασσόμενη διαμονή μπορεί να διαταχθεί από το Δικαστήριο αυτοτελώς, χωρίς την κατανομή της άσκησης της επιμέλειας, οπότε οι γονείς εξακολουθούν να ασκούν από κοινού την επιμέλεια του παιδιού (συνεπιμέλεια) σύμφωνα με τον κανόνα της 1513 εδ α' ΑΚ, με εξαίρεση μόνο εκείνες τις πράξεις επιμέλειας κατ' άρθρο 1513 εδ. β' ΑΚ, που μπορεί να επιχειρεί κάθε φορά μόνος του ο γονέας με τον οποίο διαμένει εκ περιτροπής το παιδί. Έτσι με τον κανόνα της διάταξης 1513 ΑΚ αποσυνδέεται ο τόπος διαμονής του παιδιού από την άσκηση της επιμέλειας.*

Η **ΜΠρΠατ 895/2021** (ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, με δικάσιμο την 13.10.2021, ανέθεσε προσωρινά τη συνεπιμέλεια δύο παιδιών 5 και 2 ετών **και στους δύο γονείς** και όρισε ότι τα τέκνα θα διαμένουν **ανά μια εβδομάδα (εναλλάξ)** στην οικία κάθε γονέα. Ας σημειωθεί ότι όταν διεσπάσθη η έγγαμη συμβίωση των γονέων, αυτοί υπέγραψαν την ίδια ημέρα υπέγραψαν ιδιωτικό συμφωνητικό, με το οποίο συμφώνησαν στη διαμονή των τέκνων στην οικογενειακή στέγη με τη μητέρα τους, στην άσκηση της επιμέλειας των ανηλικών τέκνων τους από κοινού, την ελεύθερη επικοινωνία του πατέρα με τα τέκνα του, τη δυνατότητα της τηλεφωνικής και διαδικτυακής επικοινωνίας οποιαδήποτε στιγμή.

III. Από κοινού άσκηση της επιμέλειας, αλλά ως κατοικία προσδιορίζεται η κατοικία του ενός γονέα

Η **ΜΠρΘ 15942/2021** (ειδ.) ΤΝΠ Νόμος με συ-

ζήτηση στις 21.5.2021, ανέθεσε **από κοινού** και στους δύο γονείς την επιμέλεια 5χρονης ανήλικης και προσδιόρισε ως **τόπο κατοικίας την κατοικία της μητέρας**. Το δικαστήριο έκρινε ότι η ανήλικη πρέπει να συνεχίσει να διαμένει στην κατοικία της μητέρας της, όπου και κατοικεί ήδη από τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης των διαδίκων, έχοντας πλέον εξοικειωθεί σε αυτήν, καθόσον λόγω της μικρής ηλικίας της **η αλλαγή ή εναλλαγή περιβάλλοντος** για την ίδια (ανήλικη), τουλάχιστον επί του παρόντος, **θα επιβαρύνει** περαιτέρω την ψυχοσυναισθηματική της κατάσταση, δοθέντος ότι έχει ήδη να διαχειριστεί τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης των γονέων της και την επακόλουθη ένταση στις μεταξύ τους σχέσεις. Εξάλλου, η μητέρα της ανήλικης, είναι σε θέση, λόγω του περιορισμένου ωραρίου στην εργασία της, ως μερικώς απασχολούμενη.

Η **ΜΠρΤρκ 228/2021** (ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, με δικάσιμο στις 22.9.2021, έκρινε ότι δεν συντρέχει λόγος να αποστεί από **τον κανόνα της από κοινού άσκησης**. Λόγω, όμως, του ότι τα τέκνα των διαδίκων έχουν το κέντρο των κοινωνικών και συναισθηματικών τους επαφών τη ... Καρδίτσας, όπου διαβιούν από τη γέννησή τους, έχοντας αναπτύξει φιλικές, συγγενικές και εν γένει κοινωνικές σχέσεις, πρέπει να οριστεί **ως τόπος διαμονής τους η κατοικία της μητέρας** τους στη ... Καρδίτσας. Η χρονική κατανομή της από κοινού άσκησης της επιμέλειας, που αιτείται ο αναιτών δεν κρίνεται πρόσφορη εν προκειμένω λόγω της μικρής ηλικίας των ανηλικών, αλλά και ότι τα ανήλικα φοιτούν σε σχολείο, που απέχει τουλάχιστον 25 χιλιόμετρα από την οικία του πατέρα και θα επιβαρυνθούν ψυχικά και σωματικά από τυχόν καθημερινή μετακίνηση. Η μητέρα με την οποία θα διαμένουν τα τέκνα, θα επιχειρεί, προς αποφυγή ερίδων, **μόνη της τις συνήθεις πράξεις επιμέλειας** του προσώπου των ανηλικών και πράξεις, που έχουν **επείγοντα** χαρακτήρα, για τις οποίες θα ενημερώνει ακολούθως τον πατέρα, όταν απαιτείται από τη φύση των υποθέσεων αυτών.

Η εκδοθείσα μετά το ν. 4800/2021 **ΜΠρΗρ 964/2021** (ασφ) αδήμ., **διετήρησε στη συνεπιμέλεια** τους γονείς δύο ανήλικων κοριτσιών, που διέμεναν με τη μητέρα τους. Οι γονείς είχαν υποβάλει αντίθετες αιτήσεις με τις οποίες ζητούσε ο καθένας την αποκλειστική επιμέλεια των παιδιών. Το δικαστήριο έκρινε ότι δεν χρειαζόταν να αποστεί από τον κανόνα της ΑΚ 1513, αφού οι γονείς ενδιαφέρονταν και οι δύο για τα παιδιά, καθόρισε

όμως ως τόπο κατοικίας των παιδιών την **κατοικία της μητέρας τους**, διότι ο πατέρας απουσίαζε για επαγγελματικούς λόγους συχνά εκτός Ηρακλείου. Η απόφαση χρησιμοποιεί στο διατακτικό την έκφραση **ΑΝΑΘΕΤΕΙ προσωρινά την άσκηση της επιμέλειας των ανηλικών τέκνων των διαδίκων από κοινού και εξίσου στους διαδίκους, η οποία δεν είναι ορθή. Ορθότερη** θα ήταν η χρήση της φράσης **ΔΙΑΤΗΡΕΙ** αμφοτέρους τους διαδίκους στην από κοινού άσκηση της επιμέλειας. Κατ' αποτέλεσμα όμως η απόφαση είναι ορθή, διότι έκρινε ότι δεν υπάρχει λόγος υπαγορευόμενος από το συμφέρον των τέκνων για την αποκλειστική ανάθεση και εντόπισε το βασικό ζήτημα, που είναι **ο καθορισμός της κατοικίας**, με ποιον γονέα θα διαμένουν τα παιδιά.

IV. Ανάθεση της επιμέλειας μόνον στον ένα γονέα

Κατά τη νομολογία, που επικρατούσε έως το ν.4800/2021, κατευθυντήρια γραμμή αποτελεί το αληθινό συμφέρον του τέκνου³. Η ανάθεση της επιμέλειας στον ένα γονέα με τον οποίο διέμενε ήδη ο ανήλικος, προεχόντως στη μητέρα, εξυπηρετούσε **την αποφυγή της διαταράξεως και την εξασφάλιση της σταθερότητας, συνέχειας και ενότητας του τρόπου ζωής του, ώστε να διασφαλισθεί η ομαλή σωματική και ψυχοπνευματική ανάπτυξή του**⁴.

Η **ΜΠρΚερ 1029/2021 (Ασφ.) ΤΝΠ Νόμος**, ανέθεσε προσωρινά την επιμέλεια **νηπίου 15 μηνών στην μητέρα του**. Το συμφέρον του ανήλικου τέκνου επιβάλλει να διαμένει στην κατοικία της μητέρας του. Άλλωστε, ο πατέρας, λόγω του σοβαρού προβλήματος υγείας, που αντιμετωπίζει, δεν είναι σε θέση να παράσχει στο νήπιο την καθημερινή φροντίδα, που αυτό χρειάζεται, ούτε ενδείκνυται να αντικατασταθεί η μητρική φροντίδα από τη φροντίδα των γονέων του (παππού και γιαγιάς του ανήλικου). Για τους ίδιους λόγους, **εξάλλου, δεν μπορεί να ανατεθεί η επιμέλεια του ανήλικου από κοινού στους δύο γονείς του**.

Η **ΜΠρΑθ 898/2021 (Ασφ.) ΤΝΠ Νόμος**, που εξεδόθη πριν από το ν. 4800/2021, ανέθεσε μετά από τη διάσπαση έγγαμης συμβίωσης και την α-

3. Ενδ. ΑΠ 1186/2021 ΤΝΠ Νόμος, η οποία ανέθεσε την επιμέλεια στη μητέρα λόγω ακαταλληλότητας του πατέρα. Είχε προηγηθεί παράνομη αφαίρεση των ανηλικών από τη μητέρα τους, στην οποία είχε ανατεθεί η προσωρινή επιμέλειά τους.

4. ΑΠ 426/2021 ΤΝΠ Νόμος.

ποχώρηση του καθ' ου πατέρα από την οικογενειακή στέγη, την επιμέλεια δωδεκάχρονου ανηλίκου **στη μητέρα** του, λόγω της στενής σύνδεσης μεταξύ της αιτούσας μητέρας και του ανηλίκου τέκνου, που αντιμετωπίζει προβλήματα υγείας (αυτισμό και ινσουλινοεξαρτώμενο σακχαρώδη διαβήτη).

Η **ΜΠρΖακ 63/2021** (Ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, ανέθεσε την επιμέλεια τριών ανηλίκων **στη μητέρα** κατ' εξαίρεση του κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας και μετά το διαζύγιο ή τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης, επειδή **η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας είναι αντίθετη προς το συμφέρον του τέκνου** (ΑΚ 1514 § 2 ΑΚ). Ο πατέρας είχε γρονθοκοπήσει και προκαλέσει επικίνδυνες σωματικές κακώσεις ενώπιον των τέκνων στη μητέρα τους και είχε απειλήσει ότι θα την σκοτώσει. Καταδικάστηκε σχετικώς με απόφαση ποινικού δικαστηρίου.

Η **ΜΠρΣερ 68/2021** (ειδ.) ΤΝΠ Νόμος, ανέθεσε την επιμέλεια δύο ανηλίκων **στη μητέρα** λόγω των ιδιαίτερα αρνητικών στοιχείων του χαρακτήρα του εναγομένου πατέρα, που κλείδωνε τα παιδιά χωριστά για 2-3 ώρες και χτυπούσε τη μητέρα-αστυνομικό. Τα παιδιά δεν θέλουν να επικοινωνήσουν μαζί του. Επιτράπη ταυτοχρόνως και η μετοίκηση.

Η **ΜΠρΑθ 5418/2021** (ασφ. με συζήτηση στις 9.11.2021) ΤΝΠ Νόμος, ανέθεσε προσωρινά την επιμέλεια των τριών ανηλίκων τέκνων ηλικίας 15,5 και 13,5 και 11 ετών περίπου, **στην μητέρα τους**, παρεκκλίνοντας από την από κοινού άσκηση του συνόλου της γονικής μέριμνας από αμφοτέρους τους διαδίκους γονείς τους (ΑΚ 1514 § 2). Κατά την απόφαση **αυτή** είναι το καταλληλότερο πρόσωπο για την ανατροφή τους, αφού αυτή τα περιβάλλει με τη στοργή και τη φροντίδα της και παρέχει όλα τα εχέγγυα για τη σωστή ανατροφή και διαπαιδαγώγησή τους. Επιπλέον, πιθανολογείται ότι η μητέρα ανταποκρίνεται πλήρως στα καθήκοντα της έναντι των τέκνων της, εξασφαλίζοντας συνθήκες ηρεμίας, σταθερότητας και ασφαλούς διαβίωσής τους. Το δικαστήριο έλαβε υπόψη και τη γνώμη των παιδιών, για τα οποία σημειώνει ότι έχουν απολύτως συγκροτημένη σκέψη και λόγο, καθώς και την απαιτούμενη, εκ της ηλικίας τους, ωριμότητα.

Η **ΜΠρΑθ 1490/2021** (Ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, που εξεδόθη πριν από το ν. 4800/2021, ανέθεσε προ-

σωρινά την επιμέλεια ανηλίκου τέκνου **στον αιτούντα πατέρα του**. Το δικαστήριο έκρινε ότι ο ανήλικος έχει οικοδομήσει με τον πατέρα του μία ιδιαίτερη σχέση, με την οποία νοιώθει συναισθηματική ασφάλεια και έχει αναπτύξει ένα ιδιαίτερο συναισθηματικό και ψυχικό δεσμό, και όπως είναι φυσικό υπεραγαπά, ο ιδιαίτερος δε αυτός δεσμός του τέκνου έχει αναπτυχθεί φυσιολογικά και αβίαστα ως ψυχική στάση, η οποία είναι προϊόν της ελεύθερης και ανεπηρέαστης επιλογής του ανηλίκου, το οποίο έχει την ανάλογη ωριμότητα και την στοιχειώδη ικανότητα διακρίσεως. Αντιθέτως έχει αποξενωθεί συναισθηματικά από την μητέρα του. Το δικαστήριο έκρινε ότι επειδή το ιδιωτικό συμφωνητικό, που εντάσσεται στην απόφαση λύσης γάμου διά συναινετικού διαζυγίου και διά του οποίου ρυθμίζεται η επιμέλεια και η διατροφή υπέρ ανηλίκου τέκνου συνιστά εκτελεστό τίτλο, δεν συντρέχει έννομο συμφέρον εκ νέου ρύθμισης των άνω ζητημάτων υπέρ του δικαιούχου της επιμέλειας του τέκνου γονέα, δηλαδή της μητέρας.

Αυτό δεν είναι απολύτως ορθό, διότι εφόσον το δικαστήριο δέχθηκε την αίτηση του πατέρα, ρύθμισε εκ νέου τα ζητήματα, που είχαν ήδη ρυθμιστεί στο πλαίσιο του συναινετικού διαζυγίου.

Η **ΜΠρΑθ 4870/2021** (ασφ. με συζήτηση στις 4.10.2021) ΤΝΠ Νόμος, ανέθεσε προσωρινά την επιμέλεια ανηλικής 6 ετών **στη μητέρα** (ο πατέρας είχε ζητήσει εναλλασσόμενη ανά δέκα πέντε (15) ημέρες επιμέλεια) και από κοινού το υπόλοιπο τμήμα της γονικής μέριμνας. Το δικαστήριο έκρινε ότι ... **το αληθές συμφέρον της ανήλικης 6 ετών, όχι μόνο το ψυχικό, αλλά και το σύνολο της διαμορφώσεως της παιδικής της προσωπικότητας, ενόψει και της μικρής της ηλικίας, επιβάλλει όπως η αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας του προσώπου της ανατεθεί αποκλειστικά στην αιτούσα μητέρα της, η οποία έχει τα ανάλογα προσόντα να ανταποκριθεί στο λειτουργικό αυτό καθήκον**. Το Δικαστήριο απέρριψε το αίτημα του πατέρα λαμβάνοντας υπόψη (και) τα κάτωθι: *α) Το γεγονός ότι μετά την επελευθέρωση των συζύγων η μητέρα ασκούσε εν τοις πράγμασι το σχετικό λειτουργικό δικαίωμα, ενώ ουδέποτε, ενεργούσα με δόλο, αποστέρησε τον πατέρα από το δικαίωμα επικοινωνίας του με το ανήλικο τέκνο τους. Με δεδομένη την ύπαρξη του εν λόγω δεσμού του τέκνου προς την μητέρα του, αυτή θεωρείται ότι έχει τη δυνατότητα αποτελεσματικότερης διαπαιδαγώγησης προς όφελος της ανήλικης και επομένως ότι είναι η πλέον κατάλληλη για την επιμέλειά της. β) Λόγω της νηπιακής ηλικίας του τέκνου, το Δικαστή-*

ριο εκτιμά ότι η παράλληλη ύπαρξη δύο κέντρων ζωής δύνανται να προκαλέσει στην ανήλικη θυγατέρα των διαδίκων, έλλειψη σταθερότητας και ανασφάλειας, γεγονός, που πιθανόν θα αναστατώσουν και απορρυθμίσουν τη ζωή του παιδιού. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι, η εξυπηρέτηση του συμφέροντος της ανήλικης στο ηλικιακό στάδιο, που διανέει, επιτάσσει σταθερότητα και όχι μοίρασμα μεταξύ των ενηλίκων γονέων της, καθόσον αυτό θα αποβεί σε βάρος της ψυχοσυναισθηματικής ισορροπίας της. Επιπλέον προβλέπεται ότι ενδέχεται να δημιουργηθούν συνεχείς εντάσεις και τριβές μεταξύ των γονέων, καθόσον η εναλλασσόμενη ανατροφή απαιτεί μια πραγματική συνεργασία μεταξύ τους στις επιλογές και στη διαχείριση του ανήλικου κατά τρόπο παραγωγικό. Για να λειτουργήσει, δηλαδή, αποτελεσματικά η χρονικά κατανεμημένη γονική μέριμνα ή επιμέλεια μεταξύ των δύο γονέων, απαιτείται η δυνατότητα συνεννόησης μεταξύ τους, γεγονός, που δεν πιθανολογήθηκε στην υπό κρίση περίπτωση.

Ορθές είναι οι επισημάνσεις της αποφάσεως ως προς το ότι η παράλληλη ύπαρξη δύο κέντρων ζωής θα απορρυθμίσει την ζωή ενός παιδιού έξι ετών.

Η **ΜΠρΛαμ 411/2021** (ασφ. με συζήτηση στις 11.11.2021) ΤΝΠ Νόμος, ανέθεσε προσωρινά την επιμέλεια των ανηλικών τέκνων στην **μητέρα**. Τα ανήλικα τέκνα τους διαμένουν 8 έτη με την αιτούσα, η οποία, με τη σιωπηρή συναίνεση του πατέρα τους, άσκησε εν τοις πράγμασι την επιμέλεια του προσώπου τους με επάρκεια, συμβάλλοντας θετικά στην ομαλή ψυχοσωματική τους ανάπτυξη. Τα ανήλικα τέκνα, που διαθέτουν ωριμότητα ανάλογη της ηλικίας τους, έχουν προσαρμοστεί πλήρως στο περιβάλλον, που έχει διαμορφώσει για αυτά η μητέρα τους και δεν επιθυμούν μεταβολή της υφιστάμενης κατάστασης και ιδίως του τόπου διαμονής τους.

Η **ΜΠρΑθ 5345/2021** (Ασφ. - συζήτηση τον Νοέμβριο 2021)⁵, τονίζει ότι σκοπός του νομοθετικού πλαισίου για την επιμέλεια είναι η εξυπηρέτηση του συμφέροντος και η ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξη του τέκνου. Αναθέτει στη **μητέρα** - εκπαιδευτικό την άσκηση της επιμέλειας δύο παιδιών (γενν. 2011 και 2013), εκ των οποίων το μεγαλύτερο πάσχει από νεανικό διαβήτη, με υποχρεωτική συναπόφαση στα θέματα υγείας και εκπαίδευσης, **ακόμη και στα ήσσονος σημασίας**. Ο

πατέρας, επίσης εκπαιδευτικός, θα επικοινωνεί δύο Σαββατοκύριακα το μήνα από Παρασκευή έως Τρίτη και από Πέμπτη έως Παρασκευή τις δύο άλλες εβδομάδες με διανυκτέρευση, ένα μήνα στις μεγάλες διακοπές και από επτά ημέρες στις διακοπές Χριστουγέννων και Πάσχα. Η απόφαση δεν αιτιολογεί ειδικά την απόκλιση από την ΑΚ 1513.

Η **ΜΠρΑθ 3244/2021** (Ασφ.)⁶, ανέθεσε την **αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας** του προσώπου του ανηλικού τέκνου των ενηλίκων διαδίκων, που γεννήθηκε το 2020, προσωρινά, στην αιτούσα μητέρα του. Στην απόφαση βάρυνε αρνητικά η λεκτική και σωματική βία του πατέρα, για τον οποίο όρισε ότι θα ασκεί το δικαίωμα επικοινωνίας κυρίως στην κατοικία της μητέρας.

Η **ΜΠρΑθ 5013/2021** (Ασφ. - συζήτηση στις 17.9.21)⁷, ανέθεσε την **αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας** τριών ανηλικών (γενν. 2011, 2013 και 2015) στη μητέρα τους. Το δικαστήριο έλαβε υπόψη την “τρομερή αντιπαλότητα” με τον πατέρα, ο οποίος εξαπέλυε αβάσιμες κατηγορίες εναντίον της μητέρας.

Η **ΜΠρΑθ 4648/2021** (ασφ.)⁸, με συζήτηση στις 17.9.2021, ανέθεσε την **αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας** του προσώπου του άνευ κύριου ονόματος ανηλικού θήλεος τέκνου των ενηλίκων διαδίκων, που γεννήθηκε στις 2.6.2020, προσωρινά, στην αιτούσα μητέρα του. Όρισε επικοινωνία με τον πατέρα: α) κάθε Τρίτη και Πέμπτη από ώρα 16.00 έως 21.00, β) κάθε δεύτερο και τέταρτο Σαββατοκύριακο κάθε μήνα από ώρα 21.00 της Παρασκευής έως ώρα 21.00 της Κυριακής, και από επτά ημέρες τα Χριστούγεννα και το Πάσχα, τον Ιούλιο και τον Αύγουστο. Φαίνεται ότι η απόφαση έλαβε υπόψη τη μικρή ηλικία του νηπίου, στην ουσία βρέφους, αλλά και τη συμφωνία των γονέων υπέρ της μητέρας στο ακροατήριο.

V. Κριτικές παρατηρήσεις

Από την πρόσφατη νομολογία, φαίνεται ότι ενώ γίνεται διάκριση (ενδ. **ΜΠρΠατ 73/2022**,

5. ΕφΑΔ 2021. 1483.

6. ΕφΑΔ 2022. 340, με αντίθ. παρατηρήσεις Τσαχιρίδη/Σκιαδόπουλου.

7. ΕφΑΔ 2022. 326, με παρατηρήσεις Ε. Μαργαρίτη.

8. ΕφΑΔ 2021. 1488.

ό.π.) μεταξύ της χρονικής κατανομής της άσκησης της επιμέλειας μεταξύ των γονέων και της εναλλασσόμενης διαμονής (κατοικίας) του τέκνου, η οποία διατηρεί αυτοτέλεια απέναντι στην επιμέλεια, στην πράξη, χρονική κατανομή συνδυάζεται μόνον με εναλλασσόμενη διαμονή και αυτό είναι το συχνότερο. Δηλαδή, όπου υπάρχει εναλλασσόμενη άσκηση της επιμέλειας, συνοδεύεται και με εναλλασσόμενη διαμονή. Το αντίστροφο όμως είναι δυνατόν, δηλαδή η εναλλασσόμενη διαμονή να συνδυάζεται με από κοινού άσκηση της επιμέλειας. Έτσι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν οι όροι: α. **Εναλλασσόμενη επιμέλεια και διαμονή** και β. **Συνεπιμέλεια με εναλλασσόμενη διαμονή**. Ως προς τα διαστήματα της εναλλασσόμενης διαμονής, είναι δεκαπενθήμερα ή μηνιαία ή εβδομαδιαία ή και μεγαλύτερα (σχολείο/διακοπές). Μία τρίτη κατηγορία θα μπορούσε να είναι η **συνεπιμέλεια, που συνδυάζεται με την κατοικία ενός γονέα**. Η τελευταία κατηγορία θα ήταν αυτή, που αναφέρεται στην **αποκλειστική επιμέλεια** του ενός γονέα.

Αξίζει να σημειωθούν τα εξής:

1. Η **εναλλασσόμενη διαμονή** στην πρόσφατη νομολογία μπορεί να είναι ισομερής ή μη και στην τελευταία περίπτωση πλησιάζει το ένα τρίτο. Κατά τη διαμονή στον ένα γονέα, πάντοτε κατά τη νομολογία, ο άλλος επικοινωνεί τηλεφωνικά ή ηλεκτρονικά. Αξίζει να τονισθεί ότι κατά τη γνώμη μου, η διαμονή των δύο γονέων σε κοντινή απόσταση όταν είναι πραγματική και όχι εικονική, καταρχάς δεν είναι αρνητική. Η χρονική πάντως κατανομή συνάγεται ότι είναι ένα δύσκολο να απομνημονευθεί ημερολόγιο, που υπάρχει κίνδυνος να διχάσει την καθημερινότητα του παιδιού. Η διανυκτέρευση επίσης εκτός από την “κύρια” κατοικία του ανήλικου είναι ένα πολύ σοβαρό ζήτημα για τον ανήλικο, που “μοιράζεται” έτσι μεταξύ δύο κατοικιών και χρήζει ειδικότερης και πιο εμπεριστατωμένης αιτιολογίας.

2. Ας μου επιτραπεί να επαναλάβω τις **επιφυλάξεις** μου ως προς την **εναλλασσόμενη διαμονή** του ανήλικου, που τον αποσυντονίζει και δεν ευνοεί ούτε την ηρεμία, ούτε τη σταθερότητα, ούτε την απαραίτητη γαλήνη και ασφάλεια. Αυτό είναι ακόμη εμφανέστερο στα **μικρότερα** διαστήματα (ΜΠρΠατ 895/2021, ό.π., δύο παιδιά 5 και 2 ετών ανά μία εβδομάδα). Όταν επίσης είναι δύο ημέρες την εβδομάδα, αλλά όχι συνεχόμενες, θα έχει ως

αποτέλεσμα ότι το παιδί θα διανυκτερεύει τρεις νύκτες εναλλάξ σε χωριστή κατοικία. Στα μεγαλύτερα διαστήματα, σχολείο/διακοπές, έχει το πλεονέκτημα ότι δεν απομακρύνει τον ανήλικο από την Ελλάδα και το πολιτιστικό περιβάλλον στο οποίο έζησε, αλλά έχει το πρόβλημα ότι ο ένας γονέας αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις και ο άλλος τις διακοπές. Τα διαστήματα επίσης είναι πολύ μεγάλα για να μείνει ο έτερος γονέας χωρίς επικοινωνία. Δεν μπορεί να υποκατασταθεί η επικοινωνία ούτε από την ηλεκτρονική επικοινωνία, ούτε να **αντικαθίσταται από τη χρονική κατανομή**. Το να αποτελεί δηλαδή η εναλλασσόμενη διαμονή τρόπο επίλυσης της διευρυμένης επικοινωνίας, **δεν είναι ορθό**.

3. Παρόλο, που σε ορισμένες δικαστικές αποφάσεις θεωρείται ως καλύτερη λύση η εναλλασσόμενη επιμέλεια και διαμονή, διότι επιτρέπει τη συμμετοχή και των δύο γονέων στην άσκηση της επιμέλειας, νομίζω ότι δεν θα ευνοεί τη συνεργασία και ο διχασμός, που θα βιώνει ο ανήλικος θα είναι μεγαλύτερος. **Αν επιλεγεί η εναλλασσόμενη διαμονή, τουλάχιστον ας μείνει η συνεπιμέλεια, που στην πράξη θα σημαίνει ότι ο καθένας θα ενεργεί τα τρέχοντα και τα επείγοντα όσο μένει με τον ανήλικο και θα συμφωνεί με τον έτερο υποχρεωτικά στα σημαντικά**. Βεβαίως στην εναλλασσόμενη επιμέλεια, πάλι πρέπει να υπάρχει συμφωνία στα σημαντικά και αυτό μετριάξει την εναλλαγή.

4. Σε ορισμένες αποφάσεις είχε προηγηθεί αντίθετη συμφωνία των γονέων, κυρίως αποκλειστικής ανάθεσης, ενόψει του συναινετικού διαζυγίου. Νομίζω ότι είναι ορθό μεν να καταφεύγει ο έτερος γονέας στο δικαστήριο, αυτό όμως πρέπει να είναι **δικαιολογημένο**. Αλλιώς δημιουργεί την υπόνοια ότι ο ενδιαφερόμενος γονέας δέχθηκε την αποκλειστική επιμέλεια του ετέρου για το διαζύγιο και υπαναχωρεί στη συνέχεια, όταν το διαζύγιο εξασφαλισθηκε.

5. Σε ορισμένες περιπτώσεις το δικαστήριο ανέθεσε ή διετήρησε **τον ένα γονέα** και κυρίως τη μητέρα στην επιμέλεια των τέκνων. Ανά περίπτωση βάρυνε η κακή συμπεριφορά του άλλου γονέα, όπως λεκτική και σωματική βία εναντίον του ετέρου γονέα και των συγγενών του ή ο σοβαρός τραυματισμός του, η μικρή ηλικία του ανήλικου, που χρειάζεται αυξημένη τη μητρική φροντίδα, η κακή κατάσταση υγείας του ετέρου γονέα, η στενή

σύνδεση της μητέρας και του ανήλικου τέκνου, που αντιμετωπίζει προβλήματα υγείας, η γνώμη των τέκνων, που διαθέτουν την απαιτούμενη για την ηλικία τους ωριμότητα, η μέχρι σήμερα άσκηση της επιμέλειας με επάρκεια σε συνδυασμό με το ότι τα τέκνα δεν επιθυμούν μεταβολή της υφιστάμενης κατάστασης και ιδίως του τόπου διαμονής τους, η “τρομερή αντιπαλότητα” του ετέρου γονέα, η αποφυγή δημιουργίας παράλληλης ύπαρξης δυο κέντρων ζωής, που θα απορρυθμίσει τη ζωή ενός μικρού παιδιού και το ότι το πρόσωπο για το οποίο απεφάσισε το δικαστήριο είναι το καταλληλότερο πρόσωπο για την ανατροφή τους. Πρέπει σε κάθε περίπτωση να τονίζεται στην απόφαση ότι το δικαστήριο αναθέτει την επιμέλεια στον ένα γονέα **κατά παρέκκλιση της ΑΚ 1513**, που είναι και το παράτιτλο της ΑΚ 1514, διότι ο ρητός κανόνας είναι η από κοινού άσκηση. Και έπειτα να έχει υπόψη το δικαστήριο ότι η αιτιολογημένη παρέκκλιση (ΑΚ 1514 § 2), αφήνει μεγάλες δυνατότητες στο δικαστήριο, που θα αποφασίσει με κριτήριο **το συμφέρον** του τέκνου. Δηλαδή ακόμη και εάν ο ένας γονέας είναι ο καταλληλότερος, μπορεί το δικαστήριο να αποφασίσει υπέρ της αποκλειστικής επιμέλειας. Εξάλλου η αποκλειστική επιμέλεια, όπως τονίστηκε, **δεν είναι πλέον τόσο αποκλειστική**, αφού υπάρχει η υποχρεωτική συναπόφαση της ΑΚ 1519 § 1 σε σημαντικά ζητήματα και η ανάγκη συναίνεσης ή δικαστικής άδειας για τη μεταβολή της διαμονής.

6. Μετά από τις παραπάνω σκέψεις τίθεται το ερώτημα μήπως είναι **προτιμότερη η αποκλειστική ανάθεση** της επιμέλειας, η οποία δεν πρέπει να φοβίζεται, διότι η σημερινή αποκλειστική επιμέλεια είναι πολύ **ηπιότερη**, συνδυάζεται με αυξημένη δυνατότητα επέμβασης του άλλου γονέα (ιδίως ΑΚ 1519) και με διευρυσμένη επικοινωνία. Δεν θεωρώ ότι πρέπει οπωσδήποτε να συντρέχει σπουδαίος λόγος (όπως π.χ. κακοποιητική συμπεριφορά, ΜΠΠατ 73/2022) για να την αποφασίσει το δικαστήριο. Η δυνατότητα παρέκκλισης από τη συνεπιμέλεια είναι ευρύτατη (ΑΚ 1514 § 2), αρκεί να είναι αιτιολογημένη, όχι μόνον από τη διαφωνία των γονέων, αλλά κυρίως από το **συμφέρον** του τέκνου. Εναλλακτικώς μπορεί να επιλέξει το δικαστήριο, εφόσον κρίνει ότι δεν πρέπει να αποστεί από την συνεπιμέλεια, τουλάχιστον την μία και **αποκλειστική κατοικία** του ανήλικου.

Γ. Τέκνα εκτός γάμου των γονέων (ΑΚ 1515)

Η **ΜΠρΘ 16113/2021** (ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, εφαρμόζει το ν.4800/2021 σε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων περί αποκλειστικής ανάθεσης της επιμέλειας, που ασκήθηκε από τον καθένα γονέα (αίτηση - ανταίτηση) πριν από την ισχύ των νέων διατάξεων και συζητήθηκε στις 30.6.2021. Αυτό οφειλόταν στο ότι μετά από τη νομοτυπη εκούσια αναγνώριση του τέκνου (γενν. 2009), οι γονείς συμφώνησαν συμβολαιογραφικά το 2018 να ασκεί ο πατέρας του ανήλικου μαζί με την μητέρα του την επιμέλεια του ανήλικου τέκνου τους για όλη τη διάρκεια της ανηλικότητάς του. Στη συνέχεια διεκόπη η συμβίωση των διαδίκων. Το δικαστήριο έκρινε ότι: *υπάρχει διαφωνία των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας του ανήλικου τέκνου τους, κατά την έννοια της διάταξης του νέου άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ, αφού οι διάδικοι δεν συμπράττουν στην από κοινού άσκηση αυτής, διαφωνώντας στην κατανομή του χρόνου διαμονής του τέκνου στην οικία εκάστου γονέα, στη φροντίδα αυτού και στην “παιδεία” του. Επιπλέον, πιθανολογήθηκε ότι η αιτούσα - καθ’ ης η αίτηση είναι φλόδοστρογη μητέρα και ικανή να διαπαιδαγωγήσει σωστά το ως άνω ανήλικο τέκνο της, το οποίο διαμένει μαζί της και είναι το καταλληλότερο πρόσωπο για την ανατροφή του, αφού αυτή το περιβάλλει με τη στοργή και τη φροντίδα της και παρέχει όλα τα εχέγγυα για τη σωστή ανατροφή και διαπαιδαγώγησή του, ανταποκρίνεται δε πλήρως στα καθήκοντα της έναντι του τέκνου της, εξασφαλίζοντας συνθήκες ηρεμίας, σταθερότητας και ασφαλούς διαβίωσής του. Συνεπώς, το δικαστήριο αναθέτει προσωρινά μέρος της γονικής μέριμνας και δη την επιμέλεια του προσώπου του ανήλικου τέκνου των διαδίκων στην **μητέρα** του, παρεκκλίνοντας από την από κοινού άσκηση του συνόλου της γονικής μέριμνας.*

Η **ΜΠρΠατ 84/2022** ΤΝΠ Νόμος, αναφέρεται στη γονική μέριμνα ανήλικου τέκνου εκτός γάμου κατά τον ΑΚ μετά από την έναρξη ισχύος του ν. 4800/2021. Αυτή ασκείται εκ του νόμου κατ’ αποκλειστικότητα από την **μητέρα** του. Αν επακολουθήσει εκούσια ή διά της δικαστικής οδού αναγνώριση του τέκνου από τον βιολογικό πατέρα του η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η μητέρα άσκησε αναγνωριστική αγωγή για το δικαίωμα άσκησης του δικαιώματος της επιμέλειας και επιδίκασης διατροφής υπέρ του εκτός γάμου τέκνου της. Είχε γίνει

συμβολαιογραφική συμφωνία το 2014 μετά την αναγνώριση για την άσκηση επιμέλειας από τη μητέρα και το δικαστήριο έκρινε ότι **ισχύει**, αφού δεν υπέβαλε κανείς αίτημα μεταρρύθμισης.

Η **ΜΠρΘ 950/2022** (ασφ. - αδημ.) αναθέτει προσωρινά την επιμέλεια εκτός γάμου κόρης, στον **πατέρα, που** την είχε αναγνωρίσει εκουσίως λίγο μετά τη γέννησή της, το 2009. Το δικαστήριο έκρινε ότι ο πατέρας παρέχει τις συνθήκες σταθερότητας στο παιδί και είναι κυριολεκτικά το καταφύγιό του, ενώ η μητέρα, που έχει προβλήματα υγείας το επέπληττε με αυστηρότητα, δεν συνέβαλε στην ανατροφή του και εκδίωξε τον πατέρα με το παιδί από την κοινή οικία.

Στις παραπάνω περιπτώσεις, επαληθεύεται αυτό, που είχα προβλέψει⁹, ότι δηλαδή **άσκηση από κοινού της επιμέλειας** στα εκτός γάμου τέκνα **δεν θα λειτουργήσει** στην πράξη και συνήθως, όταν δεν υπάρχει κοινή συμβίωση των γονέων, θα συντρέχει ανάγκη να εφαρμοσθεί η εξαίρεση και να **ανατεθεί η επιμέλεια στον ένα γονέα**, συνήθως στη μητέρα ή και στον πατέρα, όταν ιδίως αυτός δεν έχει άλλες υποχρεώσεις και είναι αυτός, που πραγματικά ενδιαφέρεται για τον ανήλικο.

Σύμφωνα με την νέα ΑΚ 1515, η γονική μέριμνα των αναγνωρισμένων τέκνων εκτός γάμου ασκείται πλέον και από τους δύο γονείς από κοινού (η διάταξη γλίτωσε το “εξίσου”), ενώ ακόμη και αν ο πατέρας αντιδίκησε μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο την άσκηση ή τη συνάσκηση. Δηλαδή **αν δεν αντιδίκησε, μετέχει αυτοδικαίως** στη συνεπιμέλεια, ενώ στην αντίθετη περίπτωση **αποφασίζει το δικαστήριο**. Ο γονέας όμως, που ζητεί να ασκεί αποκλειστικώς την επιμέλεια, θα κληθεί να αποδείξει την δική του καταλληλότητα, με άλλα λόγια **και ότι μπορεί και ότι θέλει να ασκεί την επιμέλεια, αλλά και την ακαταλληλότητα του ετέρου**.

Κριτήριο για την ανάθεση της άσκησης μόνον στον πατέρα ή στη μητέρα, το οποίο μπορεί να γεφυρώσει την απόσταση μεταξύ των γονέων είναι το **συμφέρον** του τέκνου. Αν οι γονείς μένουν από μακριού μαζί, αυτό συνηγορεί κατά κανόνα **υπέρ της κοινής άσκησης** της γονικής μέριμνας, δηλ.

της νέας ρύθμισης. Αντιθέτως, αν λείπει η ικανότητα συνεργασίας, αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του τέκνου. Η έλλειψη ενδιαφέροντος του πατέρα, η μη χορήγηση διατροφής και η μη δυνατότητα συνεργασίας και συναποφάσεως είναι στοιχεία, που αποκλείουν την κοινή άσκηση, διότι αυτή αντίκειται στο συμφέρον του τέκνου, άρα επιτάσσουν την ανάθεση στη μητέρα. Αντιστρόφως, η αδιαφορία της μητέρας σε συνδυασμό και με την έλλειψη σταθερής κατοικίας, συνηγορούν υπέρ της ανάθεσης της άσκησης στον πατέρα.

Είναι αληθές ότι η κοινωνική εξέλιξη δείχνει μετατόπιση προς την κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας και στα εκτός γάμου τέκνα. **Το συμφέρον του τέκνου** συνεχίζει όμως να κείται πάνω και από την κοινή άσκηση και είναι **υπέρτερο της ισότητας** των γονέων.

Δ. Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας τέκνου - Αλλαγή τόπου διαμονής (ΑΚ 1519)

Η **ΜΠρΠατ 152/2022** (ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, ασχολήθηκε με το επίκαιρο ζήτημα του εμβολιασμού δύο παιδιών (γενν. 2009 και 2011), στα οποία υπήρχε από κοινού άσκηση της επιμέλειας με συμφωνία των γονέων. Η μητέρα είναι καρδιολόγος και το ένα τέκνο πάσχει από μεσοκοιλιακή επικοινωνία (ASD). Το δικαστήριο έκρινε ότι η πάθηση συνιστά επιπλέον λόγο για εμβολιασμό. Εκτός αυτού είχε ήδη γίνει η πρώτη δόση του εμβολίου εναντίον του covid και αν δεν επιτραπεί η δεύτερη, θα χρειαστεί τρίτη δόση. Τελικώς το δικαστήριο απέρριψε την αίτηση του πατέρα με την οποία ζητούσε να απαγορευθεί ο εμβολιασμός, ως καταχρηστική.

Πρέπει να σημειωθεί ότι αρμόδιοι να αποφασίσουν για τον εμβολιασμό των τέκνων είναι και οι δύο γονείς είτε ασκούν και οι δύο την επιμέλεια, είτε ο ένας (ΑΚ 1519 § 1), διότι αποτελεί **σοβαρό ζήτημα υγείας**. Η απόρριψη της αίτησης δεν σημαίνει επιτρεπτό του εμβολιασμού, για τον οποίο έπρεπε να αποφασίσει το δικαστήριο στο πλαίσιο της διαφωνίας των γονέων (ΑΚ 1512).

Η **ΜΠρΑθ 1939/2022** ΤΝΠ Νόμος, εκλήθη να αποφασίσει για μεταβολή διαμονής από την Αθήνα στη Χαλκιδική και έκρινε ότι με **ασφαλιστικά μέτρα δεν μπορεί να μεταβληθεί ο τόπος διαμονής**, διότι *η απόφαση ασφαλιστικών μέτρων έχει προσωρινό χαρακτήρα, αφορώσα τη διατήρηση του ασφαλι-*

9. Παντελίδου, Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στη γονική μέριμνα και στο δικαίωμα επικοινωνίας με το τέκνο εκτός γάμου, ΕλλΔνη 2021. 974 επ.

στέου δικαιώματος ή τη ρύθμιση κατάστασης, χωρίς να επιτρέπεται η (πλήρης) ικανοποίηση του δικαιώματος αυτού, προς αποφυγή δημιουργίας αμετακλήτων καταστάσεων, που θα ματαίωναν τον τελικό σκοπό της έκδοσης οριστικής απόφασης επί της διαφοράς, δοθέντος του γεγονότος ότι η απόφαση ασφαλιστικών μέτρων αφενός δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα, αφετέρου ότι η εν αυτής δικανική πεποίθηση στηρίζεται στην πιθανολόγηση και όχι στην απόδειξη. Παρά την απάλειψη του όρου “οριστική” από την τελική μορφή του (νέου) άρθρου 1519 ΑΚ, η πιθανή αποδοχή αυτού του αιτήματος της αίτησης δεν παύει να οδηγεί στην πλήρη ικανοποίηση του επίδικου δικαιώματος, δημιουργώντας αμετάκλητες καταστάσεις, προτού επιληφθεί και επιλύσει αυτές το αρμόδιο Οικογενειακό Δικαστήριο με την έκδοση οριστικής απόφασης επί τακτικής αγωγής.

Η απόφαση δεν με βρίσκει σύμφωνη, διότι μπορεί η μεταβολή του τόπου διαμονής να είναι αναγκαία. Είναι προτιμότερο να την απορρίψει το δικαστήριο από το να κρίνει ότι δεν μπορεί να εισαχθεί με αίτηση ασφαλιστικών. Πώς θα την απορρίψει; Εάν κρίνει ότι η μεταβολή δεν **επιδρά ουσιωδώς στο δικαίωμα επικοινωνίας** του γονέα με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο. Αυτό θα γίνει κυρίως για **κοντινή απόσταση**. Και κατά δεύτερο λόγο, **εάν κρίνει ότι το συμφέρον του τέκνου επιβάλλει να μη μεταβληθεί η διαμονή**. Επιχειρήματα παρέχεται και από το ότι μπορεί να διατάξει κάθε πρόσφορο μέτρο¹⁰.

Η **ΜΠρΑθ 2321/2022** ΤΝΠ Νόμος, έκρινε αγωγή για μεταβολή τόπου διαμονής του ανηλικού τέκνου (γενν. 2015) στο εξωτερικό (Ελβετία), ενώ έχει ήδη συντελεσθεί η μετοίκηση της μητέρας, η οποία ασκεί την επιμέλεια, στη χώρα εκείνη. Η επιμέλεια είχε ανατεθεί στη μητέρα/παιδιάτρο με την οριστική απόφαση **ΜΠρΑθ 831/2022**, **πλην του στοιχείου του τόπου προσδιορισμού του τόπου διαμονής** του τέκνου, ως προς το οποίο το πρωτόδικο δικαστήριο όρισε ότι η επιμέλεια θα ασκείται από κοινού από τους διαδίκους γονείς και εκκρεμεί η απόφαση του Εφετείου. Κατά την απόφαση, το Δικαστήριο δεν μπορεί να εμποδίσει τον γονέα με τον οποίο διαμένει το τέκνο να μεταβάλλει τον τόπο της δικής του κατοικίας. Επειδή η διάγνωση της εν λόγω διαφοράς εξαρτάται ου-

σιωδώς από την επίλυση του ζητήματος το οποίο αποτελεί αντικείμενο ήδη εκκρεμούσης δίκης (εκδίκαση έφεσης εναγομένου πατέρα ως προς την οριστική ανάθεση της επιμέλειας του τέκνου), το Δικαστήριο κρίνει ότι εν προκειμένω πρέπει να ανασταλεί η πρόοδος της δίκης μέχρι την **έκδοση τελεσιδικής απόφασης** επί των (δύο αντίθετων) αγωγών ανάθεσης επιμέλειας. Μετά την τελεσιδική διευθέτηση του ζητήματος επιμέλειας του ανηλικού τέκνου, δύναται να κριθεί η αιτούμενη μεταβολή του τόπου διαμονής του και με **αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, προς αποτροπή επικείμενου κινδύνου**.

Έχω επιφυλάξεις ως προς την αναστολή. Καταρχάς είναι οξύμωρο να ανασταλεί η εκδίκαση της αγωγής αλλαγής διαμονής για τόσο διάστημα και στη συνέχεια να κριθεί με αίτηση ασφαλιστικών. Η ΑΚ 1519 εφαρμόζεται και επί κοινής άσκησης της επιμέλειας και επί αποκλειστικής ανάθεσης, δηλαδή ακόμη και αν τελεσιδικήσει η επιμέλεια ή ανατραπεί, πάλι θα απαιτείται άδεια. Το δικαστήριο θα έπρεπε να κρίνει με το συμφέρον του τέκνου και όχι να επηρεασθεί από την ήδη συντελεσθείσα μεταβολή της διαμονής του γονέα.

Η **ΜΠρΘηβ 67/2021** (Ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, απέρριψε το αίτημα περί μεταβολής του τόπου κατοικίας της ανήλικης θυγατέρας των διαδίκων, από την Θήβα στην Λειβαδιά, καθόσον η παρούσα απόφαση έχει προσωρινό χαρακτήρα, δηλαδή απέρριψε την άδεια με τη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων. Ορθότερο θα ήταν να την απορρίψει διότι η μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν **επιδρά ουσιωδώς στο δικαίωμα επικοινωνίας του γονέα με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο**.

Η **ΜΠρΣερ 68/2021** (ειδική) ΤΝΠ Νόμος, συνεκδίκασε αγωγή με αντικείμενο τη ρύθμιση της γονικής μέριμνας και επιμέλειας ανηλικών τέκνων (γενν. 2006 και 2009) και καταβολής διατροφής υπέρ αυτών και αγωγή για μεταβολή του τόπου διαμονής της μητέρας και των ανηλικών τέκνων. Απεφάσισε υπέρ της **αποκλειστικής** οριστικής ανάθεσης της γονικής μέριμνας των ανηλικών στη μητέρα, λόγω των ιδιαίτερα αρνητικών στοιχείων του χαρακτήρα του εναγομένου πατέρα, όπως αυτά περιγράφονται από τα ίδια τα ανήλικα τέκνα και αποτυπώνονται σε έκθεση ψυχολογικής εκτίμησης κοινωνικής λειτουργού, που διέταξε ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών Σερρών, κατόπιν αιτήσε-

10. Πρβλ. Παπαδοπούλου -Κλαμαρή, Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας-Η ΑΚ 1519, ΕφΑΔ 2022. 1, 7.

ως της ενάγουσας. Ο πατέρας/αστυνομικός κλείδωνε τα παιδιά χωριστά για 2-3 ώρες και χτυπούσε τη μητέρα/αστυνομικό. Τα παιδιά δεν θέλουν να επικοινωνήσουν μαζί του και φαίνεται ότι για το λόγο αυτό επέτρεψε το δικαστήριο τη μετοίκηση από Σέρρες σε Θεσσαλονίκη, ενόψει και των σχέσεων των τέκνων με τον πατέρα τους.

Νομίζω ότι εδώ **ορθώς** συνετέθη το θέμα της αλλαγής διαμονής με τη συμπεριφορά του πατέρα απέναντι στα ίδια τα τέκνα και τη μητέρα. Η απόσταση μπορεί να εξομαλύνει τις σχέσεις ή να απαλύνει τις πληγές και δεν είναι απαραίτητο να οδηγήσει σε αποξένωση. Πάντως η άδεια απαιτείται μόνον όταν η μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου *επιδρά ουσιωδώς στο δικαίωμα επικοινωνίας του άλλου γονέα*, συνεπώς επιβάλλεται στενή ερμηνεία για την αναγκαιότητα της άδειας, διότι αποτελεί περιορισμό δικαιώματος¹¹. Προϋποθέτει μια σημαντική απόσταση μεταξύ του νυν και του νέου τόπου¹², άρα θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι δεν απαιτείται από Θεσσαλονίκη στις Σέρρες και το αντίστροφο.

Ε. Η Επικοινωνία (ΑΚ 1520)¹³

Η **ΜΠρΘ 317/2022** ΤΝΠ Νόμος, ασχολείται ιδιαίτερα με το τεκμήριο του ενός τρίτου ως προς το χρόνο επικοινωνίας και δέχεται ότι ο χρόνος επικοινωνίας για λόγους συμφέροντος του τέκνου, που ερευνάται αυτεπαγγέλτως, μπορεί να καθορίζεται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο. Όπως τονίζει η απόφαση, *η αυστηρή τυπική λειτουργία του νόμιμου μαχητού τεκμηρίου, που θα επέβαλλε το βάρος απόδειξης για το εύρος και το περιεχόμενο της επικοινωνίας αποκλειστικά στους διαδίκους γονείς δεν συνάδει με τον παιδοκεντρικό χαρακτήρα των διατάξεων του οικογενειακού δικαίου και τη σταθερή προσήλωσή του προς συμφέρον του παιδιού, ιδίως όταν η ρύθμιση των εν λόγω ζητημάτων γίνεται ετερόνομα από το δικαστήριο και όχι αυτόνομα από τους γονείς. Υποστηρίζεται, λοιπόν, σχετικώς ότι οι λόγοι, που αφορούν το συμφέρον του τέκνου και επιβάλλουν την επιβολή μεγαλύτερου ή μικρό-*

τερου χρόνου επικοινωνίας, θα μπορούν να εξειδικεούνται μέσω της αποδεικτικής διαδικασίας και να λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο.

Η απόφαση πρέπει να **επικροτηθεί**, διότι μόνον με την αυτεπάγγελτη επέμβαση του δικαστηρίου θα μπορεί να διορθωθεί το ατυχές τεκμήριο.

Η **ΕφΠειρ 28/2022** ΤΝΠ Νόμος, αντιμετώπισε άρνηση του τέκνου, επαναληφθείσα και ενώπιον του Δικαστή, να διανυκτερεύει στην οικία του πατέρα του, λόγω της ψυχικής τους αποξένωσης, οφειλόμενης στην επιλογή του τελευταίου να καλεί τα αστυνομικά όργανα στην οικία της μητέρας του τέκνου. Το δικαστήριο προέβη σε **ρύθμιση επικοινωνίας, χωρίς διανυκτέρευση του τέκνου** στην οικία του ενάγοντος, ώστε να δοθεί ικανός χρόνος προς σταδιακή αποκατάσταση των μεταξύ τους σχέσεων.

Και αυτή η ρύθμιση πρέπει να επικροτηθεί, διότι δείχνει ευελιξία και ευαισθησία εκ μέρους του δικαστηρίου.

Η **ΜΠρΑθ 3244/2021** (ασφ.) ΤΝΠ Νόμος¹⁴, απέρριψε ως απαράδεκτο αίτημα για εφαρμογή του τεκμηρίου του 1/3 του χρόνου επικοινωνίας, διότι υποβλήθηκε για πρώτη φορά **με το έγγραφο σημείωμα** και όχι με την αίτηση.

Η **ΜΠρΡεθ 158/2021** (ασφ.) ΤΝΠ Νόμος, τονίζει ως προς την επικοινωνία γονέων και τέκνων ότι αποτελεί ύψιστης σημασίας δικαίωμα τόσο για το τέκνο, αλλά και για τον γονέα, που δεν διαβιώνει με αυτό μετά την διακοπή της εγγάμου συμβίωσης. Για το λόγο αυτό οι γονείς και κυρίως ο ασκών την επιμέλεια του τέκνου οφείλουν να σέβονται το εν λόγω δικαίωμα και να ενισχύουν εμπράκτως την άσκηση του. Κατά την απόφαση, τυχόν παρεμπόδιση του συνιστά **κακή άσκηση** της επιμέλειας, που δικαιολογεί αίτηση μεταρρύθμιση της απόφασης ανάθεσης της επιμέλειας σε έναν εκ των γονέων.

Η **ΠΠρΑθ 124/2021** ΤΝΠ Νόμος, έκρινε ότι η παρακώλυση άσκησης του δικαιώματος επικοινωνίας γονέα και τέκνου συνιστά υπό προϋποθέσεις παράνομη προσβολή της **προσωπικότητας** του πρώτου, που φέρει τα δικαιώματα κατ' άρθρα 57 και 59 ΑΚ. Από τις αποδείξεις προέκυψε πως η εναγομένη παρεμπόδιζε υπαιτίως το δικαίωμα επικοινωνίας του ενάγοντος με το ανήλικο τέκνο του για μεγάλο χρονικό διάστημα προσβάλλοντας

11. Φουντεδάκη, Το νέο δικαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών (2021), σ. 78.

12. Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη, ΟικΔ, 8η έκδ. (2021) κεφ Γ V 5 β.

13. Βλ. παραπάνω και τις αποφάσεις για την επιμέλεια υπό στοιχείο Β.

14. Σχόλιο Τσαχιρίδη, ΝοΒ 2021. 1822.

παράνομα την προσωπικότητά του.

Η ΕφΘ 640/2021 ΤΝΠ Νόμος, έκρινε ότι η εμπεριεχόμενη στην πράξη του συναινετικού διαζυγίου έγγραφη συμφωνία μεταξύ των συζύγων προς ρύθμιση της επιμέλειας, διατροφής και επικοινωνίας με τα τέκνα τους αποτελεί εκτελεστό τίτλο για επιβολή χρηματικής ποινής και προσωπικής κράτησης μόνο αν προβλέπει απειλή χρηματικής ποινής και προσωπικής κράτησης **συγκεκριμένου** ύψους επί παρεμπόδισης του δικαιώματος επικοινωνίας γονέα με τέκνου και όχι επί ρητής αναφοράς στις ρυθμίσεις των άρθρων 950 και 951 ΚΠολΔ.

Από την πρόσφατη νομολογία συνάγεται ότι η παρακώλυση της επικοινωνίας συνιστά **προσβολή προσωπικότητας** του δικαιούχου από τον υπόχρεο γονέα. Συνιστά επίσης **κακή άσκηση** της γονικής μέριμνας, που προβλέπεται πλέον ρητώς από τη νέα ΑΚ 1532 § 2 περ. γ. Οι διανυκτερεύσεις έχουν αυξηθεί, φοβάμαι όμως ότι αυτό δεν είναι πάντοτε ευεργετικό, όπως υποστήριξα παραπάνω (Β V αριθ. 2) για τη διανυκτέρευση, που μεσολαβεί μεταξύ δύο διανυκτερεύσεων. Η εναλλασσόμενη επιμέλεια δεν αφήνει χώρο για επικοινωνία. Η εναλλασσόμενη με το σχήμα σχολείο/διακοπές επίσης δεν αφήνει χώρο για επικοινωνία, αλλά, όπως υποστηρίχθηκε, μεταβάλλει τον ένα γονέα σε γονέα των υποχρεώσεων και τον έτερο σε γονέα των διακοπών.

Δυστυχώς το ποσοστό του ενός τρίτου είναι τόσο υψηλό, ώστε πλησιάζει προς το μίρασμα της επιμέλειας. Δεν είναι όμως αυτή η αποστολή της επικοινωνίας, που επιβάλλεται από το πραγματικό συμφέρον του παιδιού. Η επικοινωνία **δεν είναι ωφέλιμο** να μεταβάλλεται στην ουσία σε **συμμετοχή στην επιμέλεια** ή να περιλαμβάνει διανυκτέρευση στα πολύ μικρά παιδιά. Είναι ασφαλώς μεγάλο λάθος η παρεμπόδιση της επικοινωνίας. Άλλο τόσο όμως είναι λάθος μια ρύθμιση, που **λησμονεί** τον ίδιο τον ανήλικο.

Συνεπώς δεν είναι ορθό η επικοινωνία να μεταβάλλεται στην ουσία σε συνεπιμέλεια. Το **“τεκμήριο”** της νέας ΑΚ 1520 § 1 εδ. 3 για την επικοινωνία επαληθεύει τους φόβους για το ένα τρίτο και **δεν μπορεί να επιδοκιμασθεί**. Δυστυχώς η νέα ΑΚ 1520 έχει μεταβληθεί σε ένα φλύαρο άρθρο, που θα πολλαπλασιάσει αντί να μειώσει τα δικαστήρια. Όπως αρχίζει και διαφαίνεται από τις πρώτες δικαστικές αποφάσεις, υπάρχει ο κίνδυνος

το δικαστήριο, αντί να επιτρέψει τη διευρυμένη επικοινωνία, να την αντικαταστήσει με την εναλλασσόμενη επιμέλεια και διαμονή, που σημαίνει πάλι επιμέλεια αντί για επικοινωνία. Ας μου επιτραπεί να υποστηρίξω ότι το προβληματικό τεκμήριο, μπορεί να αντιμετωπισθεί με την **αυτεπάγγελτη**¹⁵ επέμβαση του δικαστηρίου και στην επικοινωνία. Σε αυτό συνηγορεί όχι μόνον το συμφέρον του τέκνου, αλλά και το γράμμα της νέας ΑΚ 1520: *ή επιβάλλεται να καθορισθεί μικρότερος ή μεγαλύτερος χρόνος επικοινωνίας*. Η διατύπωση αυτή του νέου άρθρου αντιπαραβάλλεται διαζευκτικώς προς το αίτημα του γονέα, άρα περιλαμβάνει και τη δυνατότητα του δικαστηρίου να ρυθμίσει ex officio την επικοινωνία διαφορετικά, όταν επιβάλλεται από το συμφέρον του ανηλίκου.

Η άποψη αυτή την οποία υπεστήριξα αρχικώς για την κακή άσκηση της γονικής μέριμνας και στη συνέχεια για τα εκτός γάμου τέκνα, πρέπει τελικώς να τύχει γενικότερης εφαρμογής. Αυτό γίνεται επειδή σε κάθε άσκηση της επικοινωνίας συντρέχουν οι ίδιοι σοβαροί λόγοι προστασίας του ανηλίκου, δηλαδή το ότι **το συμφέρον του ανηλίκου μπορεί να επιβάλλει τον καθορισμό της επικοινωνίας ανεξαρτήτως και εκτός των επιβαλλομένων χρονομετρήσεων**. Μάλιστα η καθιέρωση τεκμηρίου τελικώς πριμοδοτεί τον ασυνεπή γονέα, διότι αυτός **τεκμαίρεται ότι επικοινωνεί και όταν δεν επικοινωνεί**. Η αντιμετώπιση πρέπει να λάβει υπόψη την υποχρέωση επικοινωνίας: Ενδεικτικώς αναφέρεται το ένα τρίτο, αλλά καθένας από τους γονείς ζητεί τη ρύθμιση προς το συμφέρον του τέκνου. Το δικαστήριο επεμβαίνει **αυτεπαγγέλτως**, αυτό είναι το νόημα του λειτουργικού χαρακτήρα. Αυτό **σημαίνει** ότι : ο καθένας γονέας ζητεί τη ρύθμιση της επικοινωνίας. Το δικαστήριο ρυθμίζει με μεγαλύτερο χρόνο από αυτόν, που έχει ζητηθεί. Αυτόνομη είναι ότι ρυθμίζει με μι-

15. Παντελίδου, *Γονείς «ακατάλληλοι δι' ανήλικους»* (Ζητήματα από την κακή άσκηση της γονικής μέριμνας), ΧρΙδΔ 2006. 292 και την ίδια, Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στη γονική μέριμνα και στο δικαίωμα επικοινωνίας με το τέκνο εκτός γάμου, ΕΛΛΔνη 2021. 974 επ. (979), όπου προτείνει την αυτεπάγγελτη ρύθμιση στα εκτός γάμου τέκνα, με αφετηρία την παλαιά της πρόταση για την κακή άσκηση, και την ίδια, Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στην κακή άσκηση της γονικής μέριμνας, ΝοΒ 2022. 16 επ. με περαιτέρω παραπομπές.

κρότερο. Το δικαστήριο ρυθμίζει και στο πλαίσιο της δίκης για την επιμέλεια, χωρίς να έχει υποβληθεί αίτημα. Αυτό είναι ιδιαίτερος χρήσιμο, διότι μπορεί να είναι προς το συμφέρον η μεν επιμέλεια να ασκείται από τον ένα γονέα, η δε ρύθμιση της επικοινωνίας να είναι τέτοια, που ταιριάζει με την απώλεια της συνεπιμέλειας. Είναι προβληματικό να ρυθμίσει το δικαστήριο **μόνον** την επιμέλεια. Το ένα τρίτο παραμένει αποψιλωμένο ως κατευθυντήρια γραμμή και παράδειγμα ευρείας επικοινωνίας. Πάντως είναι ενθαρρυντικό το ότι έχει ήδη υποστηριχθεί στην εντελώς πρόσφατη νομολογία (ΜΠρΘ 317/2022, παραπάνω) η άποψη για την αυτεπάγγελτη ενέργεια του δικαστηρίου.

Ο υπόχρεος επικοινωνίας δεν επικοινωνεί κατά τη διάρκεια της άσκησης της επικοινωνίας από τον δικαιούχο και η ΑΚ 1519 § 2 εφαρμόζεται καταρχάς **μόνον** στον υπόχρεο, που βαρύνεται έτσι με όλους τους περιορισμούς. Για το λόγο αυτό έχει υποστηριχθεί ότι **μόνον** σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να αναγνωρίζεται μεγάλο ενιαίο διάστημα επικοινωνίας¹⁶. Νομίζω ότι σε περίπτωση, που αναγνωρίζεται μεγάλο ενιαίο διάστημα, για παράδειγμα, ο γονέας, που μένει στο εξωτερικό επικοινωνεί δύο μήνες με τον ανήλικο το καλοκαίρι, **τότε θα αναγνωρίζεται και δικαίωμα επικοινωνί-**

ας στον έτερο γονέα, δηλαδή τον υπόχρεο. Η μακρά επικοινωνία αντιστρέφει τους ρόλους και καθιστά κατ' εξαίρεση δικαιούχο και τον υπόχρεο προς το συμφέρον του τέκνου.

ΣΤ. Τελικές παρατηρήσεις

Καταβλήθηκε προσπάθεια να παρουσιαστούν κριτικά πρόσφατες δικαστικές αποφάσεις στα βασικότερα ζητήματα του ν. 4800/2021 και μάλιστα στα τέκνα εκτός γάμου, στα σημαντικά ζητήματα επιμέλειας και κυρίως στην ίδια τη συνεπιμέλεια και την επικοινωνία. Ως προς τη συνεπιμέλεια, εξέφρασα και πάλι επιφυλάξεις κυρίως για την εναλλασσόμενη επιμέλεια και διαμονή και αναρωτήθηκα μήπως το κλασικό σύστημα της **αποκλειστικής ανάθεσης της επιμέλειας** είναι το συμφερότερο για τον ανήλικο, αφού έχει **αποδυναμωθεί** και συνδυάζεται με τον αυξημένο ρόλο και την ευθύνη του γονέα, που δεν έχει την επιμέλεια. Στο σύστημα αυτό αρκετά κοντά βρίσκεται και η **συνεπιμέλεια με αποκλειστική κατοικία** του ενός γονέα. Σε τελευταία ανάλυση επιστρέφουμε στο κριτήριο του συμφέροντος του ανηλίκου. Η νέα διατύπωση (ΑΚ 1511 § 1), το ονομάζει "βέλτιστο", που συνιστά όρο μάλλον πλεοναστικό. Βέλτιστο ή απλό, είναι βέβαιο ότι πρέπει να αναζητήσουμε το **αληθινό** συμφέρον του ανηλίκου, που ήταν και θα είναι ο πιο εύστοχος επιθετικός προσδιορισμός της νομολογίας.

16. Φουντεδάκη, ό.π., σ. 93 επ.